

UOT 930.24

AZƏRBAYCAN NEFT SƏNAYESİ 1921-1925-ci İLLƏRDƏ**MƏHƏRRƏMOV SAMİR QASIM oğlu***Sumqayıt Dövlət Universiteti, doktorant*maqerramov.samir@mail.ru

Açar sözlər: neft sənayesi, qazma işləri, yeni iqtisadi siyasət, Azərbaycan Xalq Təsərrüfat Şurası, trest, sindikat.

Yeni iqtisadi siyasət neft sənayesinin yenidən qurulmasını tələb edirdi. 1921-ci ilin sentyabrın 1-dən “Azərneftkom” RSFSR Xalq Təsərrüfatı Şurasına tabe olmaqla “Azərneft” trestinə çevrilərək təsərrüfat hesabına keçirildi. Qeyd etməliyik ki, sovetləşmənin dərhal ardından neft sənayesi, formal olaraq Azərbaycan Xalq Təsərrüfatı Şurasının tabeliyində olmasına baxmayaraq, birbaşa mərkəzin nəzarəti altında idi. Adı çəkilən qərarla isə faktiki durum hüquqi cəhətdən də təsbit olunurdu və artıq Rusiya hökuməti (nəzərdə saxlayaq ki, o zaman SSRİ hələ təşkil edilməmişdi) Azərbaycan neftinin həqiqi sahibinə çevrilirdi. Respublikada çıxarılan neftin çox cüzi hissəsi Azərbaycanın ehtiyaclarının ödənilməsinə yönəldilirdi. Məsələn: 1921/22-ci təsərrüfat ilində çıxarılmış 2,495 milyon ton neftdən sadəcə 4,6%-i (113,6 milyon tonu) respublikanın neft fonduna ayrılmışdı [1]. Baxmayaraq ki, Azərbaycanda neft və neft məhsullarına olan tələbat 3246815 pud idi, milliləşdirmə dövründə çıxarılan 304,2 milyon pud neftin 290,2 milyon pudu Rusiyaya göndərilmişdi [6, s. 57,60]. Yalnız Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin müraciətlərindən sonra 1923-cü ildə Azərbaycan üçün ayrılan neftin həcmi 10%-dək artırıldı [21, s.16].

Bununla belə, 1921-ci ildə də neft sənayesində tənəzzül davam etməkdə idi. 1921-ci ilin əvvəllərində neft sənayesi fəhlələrinin payokunun bir qədər yaxşılaşdırılması və bəzi digər tədbirlər sayəsində neft sənayesində müəyyən irəliləyişə nail olunsada, yaya doğru vəziyyət, qeyd etdiyimiz kimi, yenidən pisləşmişdi: iyulda qazıma və neftçixarma kritik həddə düşmüşdü. O dövrün statistlərinin də qeyd etdiyi kimi, “ən zəruri materialların və nəqliyyatın yoxluğu və əmək intizamının ümumi düşüşü şəraitində ac, geyimsiz fəhlələrin yalnız “yaradıcı entuziazmina” belə bağlamaq doğru olmazdı” [11, s.459]. Ən acınacaqlı vəziyyət qazıma işlərində yaranmışdı. Ümumiyyətlə, neft sənayesində belə qanunauyğunluq qeydə alınmışdı: neft hasilatı yeni quyuların mütəmadi qazılması və köhnələrin dərinləşdirilməsi ilə mütənasiblik təşkil edirdi. Bu baxımdan əgər 1920-ci ildə ümumi qazıma işlərinin dərinliyi 2861 sajen idisə, 1921-ci ildə 2278 sajenə enmişdi. Qazıma belə aşağı səviyyəyə həтта XIX əsrin 80-ci illərinin əvvəllərində belə düşməmişdi. Müharibə ərəfəsində (1913-cü ildə) qazıma dərinliyi 76 min sajenə çatırdı [12, s.39].

Qazıma işlərini stimullaşdırmaq üçün 1921-ci ilin iyununda fəhlələrə mükafat təyin edildi [17, s.20]. Bakı neft sənayesinin bərpası yollarını araşdırmaq və tədbirlər hazırlamaq üçün 1921-ci ilin iyunun 15-də RSFSR Əmək və Müdafiə Şurasının (ƏMŞ) iclasında xüsusi qərar qəbul olundu. Həmin qərara uyğun olaraq, avqustda Bakıya Əmək və Müdafiə Şurasının Smilqanın başçılığı altında xüsusi komissiyası gəlmişdir. Onun qarşısında aşağıdakı vəzifələr qoyulmuşdu: 1) Neft fəhlələrinin yaşayış minimumu həcmində əməkhaqqı, ərzaq, geyim və ayaqqabı ilə təmin olunması; 2) Neft sənayesinin maliyyə vəsaiti, texniki material və nəqliyyatla təminatının yaxşılaşdırılması; 3) Kollegiallığın vahid idarəçiliklə əvəz olunması.

Yeni iqtisadi siyasətə keçid kapital qoyuluşu tələb olunan və fəaliyyət göstərməyən müəssisələrin icarə və ya konsessiyaya verilməsi məsələsini aktuallaşdırmışdır. Neft sənayesi, toxuculuq və balıq sənayesi müəssisələri belələrinin sırasında idi.

Belə bir vəziyyətdə RSFSR hökuməti 1921-ci ilin fevralın 1-də Bakının və Qroznının bəzi neft rayonlarının konsessiyaya verilməsi məsələsini bəyəndi. 1921-ci ilin aprelin 2-də A.Serebrovskiyə məktubunda Lenin yazırdı: “Son dərəcə arzu olunur ki, Bakının 1/4-i (bəlkə, hətta 2/4-si) konsessiyaçılara verilsin” [5, s.218]. Neft sənayesi müəssisəsi və mədənlərinin bir hissəsinin xarici investora konsessiyaya verilməsinin tərəfdarı olan N.Nərimanov bu tədbirin neft sənayesinin inkişaf etdirilməsi üçün son dərəcə zəruri yeni avadanlıqların əldə edilməsinə imkan yaradacağı fikrində idi [15, s.107]. Lakin Leninin neft mədənlərini xarici şirkətlərə konsessiyaya verməsi ideyası Bakı neftçilərinin və Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları Şurasının (fikrimizcə, həmçinin Bakı partiya təşkilatının) etirazı ilə qarşılanmış və son nəticədə baş tutmamışdı [2, s.91-92]. 1921-ci ilin mayında I Ümumazərbaycan Sovetlər qurultayındakı nitqində bu barədə mövqeyini bildirən N.Nərimanov deyirdi ki, burjuaziyadan lazım olan hər şeyi götürməli, öyrənməliyik. Konsessiyalar haqqında söhbət o mənada gedir ki, biz bütövlükdə neft olan ərazini ingilis, belçikalı, hollandlara verməliyik və ya yox, Bibiheybət ərazisini xarici kapitallərin istifadəsinə vermək istəyirik. Bununla biz özümüzə yol açıb qəbristanlığı dirçəltməyin, bərpa etməyin üsulunu tapmış oluruq. Biz burjuaziyanın köməyindən istifadə edib sənayemizi bərpa və hakimiyyətimizi 3-4 ilə möhkəmləndə bilsək, konsessiyalar haqqında bağladığımız müqaviləni, bir tikə kağız parçasını cırıb atarıq [7, s.57]. Qeyd etmək lazımdır ki, ingilis “Royal-Datc” və Amerikanın “Standart oyl” şirkətlərinin ciddi səylərinə baxmayaraq, sovet dövləti bu şirkətlərə neft mədənlərinin konsessiyaya verilməsinə icazə verməmişdi [14, s.66].

Mərkəzin bu diqtəsi ilə razılaşmaq məcburiyyətində qalan N.Nərimanov 1922-ci ildə yanvarın 2-də Ali İqtisadi Şurada bu barədə bildirdi ki, konsessiyaların verilməsi ancaq mərkəzi hakimiyyət orqanlarının razılığına əsasən həyata keçirilməlidir [22, s.4]. Elə bu faktın özü Azərbaycan neftinin real sahibinin kim olduğunu bariz şəkildə göstərirdi.

Qeyd etmək lazımdır ki, xarici şirkətlər özləri də Azərbaycan neft sənayesinə xüsusi maraq göstərirdilər. 1922-ci ildə Genuyada keçirilmiş beynəlxalq konfransda Qərbin neft inhisarçıları Azərbaycan neft mədənlərinin keçmiş neft firmalarına qaytarılmasını tələb etməklə, ona yol tapmaq istəklərini ortaya qoymağa çalışmışdılar. Lakin Azərbaycan SSR-in nümayəndəsi kimi bu konfransa gedəcək sovet nümayəndə heyətinin tərkibinə daxil edilmiş N.Nərimanova Bakı Soveti tərəfindən 1922-ci il fevralın 14-də "Genuya konfransında beynəlxalq burjuaziyanın Sovet respublikalarının zəhmətkeş kütlələrini iqtisadi əsarət altına almaq və qarət etmək məqsədilə təzyiq etməyə cəhd göstərəcəklərini nəzərə alaraq, Bakı Soveti sənə tapşırır ki, imperialist dövlətlərin birləşmiş cəbhəsinə qarşı, birləşmiş Sovet nümayəndəliyinin şəxsində zəhmətkeş kütlələrə və fəhlə-kəndli qırmızı ordusuna arxalanan birləşmiş ölkələrin Sovet İttifaqını qoyasan" tapşırığı verilmişdi [2, s.97]. Qeyd edək ki, həmin konfransda Azərbaycan siyasi mühacirətinin nümayəndəsi Ə.Topçubaşov da iştirak edirdi. N.Nərimanov xaricilərə konsessiyaların qismən verilməsinin tərəfdarı olsa da, Ə.Topçubaşov isə sovet hökuməti ilə hər hansı konsessiyaya getməyin əleyhdarı idi. Azərbaycan neft sənayesinin tədqiqatçılarından prof. Ş.Səlimov yazır ki, Sovet dövlətinin keçmiş borcları ödəməkdən imtina edərək neft sahələrinin konsessiyalara qismən verilməsinə tərəfdar olması, əslində, Qərb dövlətlərinin cəbhəsini parçalamaq məqsədi daşıyırdı [6, s.122].

1921-ci ilin sentyabr ayından etibarən Azərbaycanın neft komitəsi təsərrüfat hesabına keçirilən müstəqil Azərneft trestinə çevrilməsindən sonra neft sənayesinin təşkilat-təsərrüfat cəhətdən möhkəmlənməsi, maddi-texniki bazasının yaxşılaşmasında xeyli irəliləyiş baş verir. Azərneftə xarici ticarət məsələlərində müəyyən müstəqilliyin verilməsi də onun təchizatının yaxşılaşmasına səbəb olan amillərdən idi. Belə ki, “Azərneft” tresti təsərrüfat təşəbbüsü, zəruri materiallar almaq, əmtəə mübadiləsi aparmaq, məhsulun bir qismini özü bildiyi kimi satmaq hüququ əldə etdi. “Özü-özünü saxla” şüarı trestin təsərrüfat fəaliyyətinin əsası oldu. Əmək haqlarında bərabərçilik aradan qaldırılırdı; görülmüş işin yekun nəticəsinə görə ödənişi müəyyənləşdirən tarif daxil edilirdi. Hökumət “Azərneft”ə neft və ağ neftin xaricdə avadanlıqla dəyişdirilməsi üçün xarici ticarət əməliyyatlarında əhəmiyyətli dərəcədə sərbəstlik verdi. “Azərneft”

nəzdində Avropa, Cənubi Qafqaz, Orta Asiya, Yaxın Şərq (İran, Türkiyə, Əfqanıstan) ölkələrində neft məhsulları ilə ticarət etmək üçün xüsusi ticarət aparatı – “Azərneftsindikat” təşkil edildi [20, s.4-5].

Yalnız 1921-ci ilin sonlarından etibarən neft hasilatında davam edən enişin qarşısını almaq mümkün olur. Nəticədə, əgər 1920-1921-ci təsərrüfat ilində 2456 min ton neft hasil edilmişdisə, 1921-1922-ci təsərrüfat ilində bu rəqəm 2945 min ton olmuşdu. Bu artım ilk növbədə neftin çıxarılmasında dartaylama (jelonka ilə quyudan neft çıxarma – S.M.) üsulunun tətbiqi ilə bağlı idi. Digər tərəfdən qeyd olunan artım yeni neft quyularının qazılması ilə də bağlı idi. Əgər 1920-1921-ci təsərrüfat ilində istismara 1316 quyu verilmişdisə, 1921-1922-ci təsərrüfat ilində istismara verilmiş quyuların sayı əvvəlki ilə nisbətən daha 296 ədəd artaraq 1612 olmuşdu. 1922-ci ildə qazılmış quyuların sayı isə 7068-ə çatır [10].

Neft sənayesinə getdikcə artan vəsait qoyuluşu bu sahədə də mövcud olan geriləmənin dayandırılmasına imkan verir. Belə ki, əgər 1920-1921-ci təsərrüfat ilində 13,8 min ton benzin, 91,6 min ton sürtkü yağı, 31,8 min ton digər neft məhsulları alınmışdisə, 1921-1922-ci təsərrüfat ilində müvafiq olaraq 20,5 min ton benzin, 134,1 min ton sürtkü yağı, 165,7 min ton müxtəlif neft məhsulları əldə olunmuşdu [10].

Abşeronda aparılmış yeni neft yataqları axtarışları nəticəsində 1922-ci ildə Balaxanı-Sabunçu rayonunda Kirməki və Kirməkialtı laylarda zəngin neft yataqları aşkara çıxarıldı [2, s.98].

Azərbaycanın sənaye sahələrində yeni iqtisadi siyasətin əməli həyata keçirilməsi metodları 1922-ci ilin 2-7 fevral tarixində olmuş Azərbaycan Kommunist (bolşeviklər) Partiyasının IV qurultayında müzakirə edilmişdi. Ali partiya forumu bəyan edirdi ki, “sənayenin bərpa zamanı partiya iqtisadi vəziyyətlə hesablaşmağa borcludur. Müharibə dövründə bizim işlətdiyimiz metodları indiki şəraitdə də tətbiq etmək çox böyük səhv olardı. Dövlət hər şeydən əvvəl müntəzəm, ciddi düşünülmüş və bazar prosesinin dəqiq uçotu üzərində qurulmuş iqtisadi tədbirlər yolu ilə bazarın və pul dövriyyəsinin tənzim edilməsini öz əlinə almalıdır” [3, s.99].

Qurultay dövlət trestlərinin, təsərrüfat kombinatları və sindikatlarının təşkilinin həvəsləndirilməsi, onlara inzibati və komməriya idarəetməsində, operativ hərəkətdə maksimum sərbəstlik verilməsini, dövlətin əlində yalnız müşahidə və ümumi tənzim etmə vasitələrinin saxlanılmasını məqsəduyğun hesab etdi.

Yeni iqtisadi siyasət çərçivəsində Azərbaycan Xalq Təsərrüfatı Şurası (AXTŞ) aparatı yenidən quruldu. Onun tabeliyindəki 60-a qədər dəri emalı, kimya, poliqrafiya, metal məmulatı, toxuculuq, tikiş, ipəkçilik, dağ-mədən sənayesi müəssisələri icarəyə verildi. Azərbaycan Xalq Təsərrüfatı Şurasının sərəncamında ən iri müəssisələr qalırdı ki, onlarda da kollegiallıq ləğv edilir və təkbaşına rəhbərlik prinsipi daxil edilirdi [21, s.16].

1921-1922-ci illərdə yeni istehsalat birliyi formaları: trestlər, sindikatlar meydana gəldi. Qeyd etdiyimiz kimi, Azərbaycanda birinci olaraq neft sənayesi trestləşdirildi və təsərrüfat hesabına keçdi. Onun ardınca, 1921-ci ilin oktyabrın 1-dən keçmiş Tağıyevin toxuculuq fabriki müstəqil dövlət müəssisəsi elan olunmuş və təsərrüfat hesabına keçirilmişdi. Azərbaycanın digər mühüm sənaye sahələrindən balıq sənayesi (1921-ci ilin sonu), ipək emalı sənayesi və “Azərşərab” (1922-ci ilin yazına doğru), duz mədənləri, tütün sənayesi, şərab zavodları və Gədəbəy misəritmə zavodu trestləşdirildi. Ümumiyyətlə, 20-ci illərdə Azərbaycanın bütün sənaye sahələri 15-17 trestdə birləşdirilmişdi [13, s.64].

Yeni iqtisadi siyasət tez bir zamanda öz əməli nəticəsini verdi. Müəssisələrin təsərrüfat hesabına keçməsi və müstəqillik əldə etməsi, təkbaşına idarəçiliyin daxil edilməsi, bürokratik xırda qəyyumçuluğun zəiflədilməsi, məhsulun satışının bazar mexanizmlərinin tətbiqi, əməkhaqqların bərabərçilik prinsipi ilə deyil, sərf olunan zəhmətin yekun nəticəsinə görə ödənilməsi, habelə əmək məhsuldarlığının artırılmasına yönəlmiş digər tədbirlərin alınması – bütün bunlar sənayedə tənəzzülün dayandırılmasına, böhranın dəf edilməsinə və təcridən bərpa yoluna qədəm basmasına şərait yaradırdı.

Neft sənayesinin bərpaası, qeyd etdiyimiz kimi, prioritet istiqamətlərdən idi. “Azərneft” trestinin xarici bazara çıxışı, bir sıra iri əcnəbi şirkətlərlə, o cümlədən məşhur “Standard oyl” ilə ticarət müqavilələri imzalaması, Nyu-Yorkda, Londonda, Berlində, Parisdə, İstambulda öz nümayəndəliklərini açması bərpa prosesinə öz müsbət təsirini göstərməyə bilməzdi: xarici bazara müstəqil çıxış trestə neft və neft məhsullarının satışından əldə olunan vəsait hesabına mədənlərin texniki rekonstruksiyasına başlamağa imkan verirdi.

Həyata keçirilən tədbirlərlə təsərrüfat həyatının müxtəlif sahələrində tənəzzüldən onun bərpasına keçid başlanılır. Lakin hələ də hansısa inkişafdan danışmaq tez idi. D.Bünyadzadənin yazdığı kimi, “Azərbaycanda neft sənayesinin sürətli inkişafı 1923-1924-cü illərdən başlayır. Bu zamandan başlayaraq, neft istehsalı sistemi əsaslı surətdə dəyişdirilir, köhnəlmiş zalonka yerinə dərin nasos tətbiq edilir, quyuların qapalı işlədilməsi başlayır [4, s.32-33]. 1922-1923-cü təsərrüfat ilində dərin nasos tətbiq edilmiş 3 quyudan 1160 ton neft hasil olunmuşdu. 1923-1924-cü təsərrüfat ilində isə dərin nasos üsulu tətbiq olunan quyuların sayı 87-ə çatmaqla, həmin quyulardan 32646 ton neft çıxarılmışdı [11].

1924-cü ildə də Azərbaycan neft sənayesinin yeni, müasir avadanlıqla təmin olunması istiqamətində işlər davam etdirilmişdir. Bu istiqamətdə görülmüş işlərdən ilk növbədə burma qazıma dəzgahlarının neft sənayesində tətbiq olunmasını qeyd etmək olar. 1923-1924-cü təsərrüfat ilində Bakı mədənlərində aparılmış 70098 metrlik qazıma işlərinin 27105 metri qazıma burma üsulunun payına düşürdü.

O zaman neft hasilatı sürətli artım nümayiş etdirirdi: əgər 1921-1922-ci təsərrüfat ilində 2,945 milyon ton neft çıxarılmışdısa, 1922-1923-cü ildə 3,485 milyon ton, 1923-1924-cü ildə 4,125 milyon ton, 1924-1925-ci ildə 4,663 milyon ton neft hasil olunmuşdu [17, s. 207]. Bunu aşağıdakı cədvəldən də aydın şəkildə görmək olur (Cədvəl 1) [8, s.122].

Cədvəl 1

Təsərrüfat ili	Neft hasilatı (tonla)	Faizlə göstəricisi
1913	7358000	100
1920-1921	2457000	33,4
1921-1922	2945000	40,0
1922-1923	3485000	47,4
1923-1924	4125000	56,1
1924-1925	4663000	63,4

1922-ci ildə yaradılmış Azərbaycan Xalq Sənaye və Ticarət Komissarlığı dövlət, ictimai, xüsusi sənaye və ticarəti tənzimləmək və inkişaf etdirmək; dövlət müəssisələri idarəsinə təbə olan müəssisələrin istehsal proqramı və smetalarının icrasına nəzarət; nəqliyyat idarəsinin işinə ümumi nəzarət etmək funksiyalarını yerinə yetirirdi. 1923-cü il aprel ayının 1-də Azərbaycanda ən iri istehsal birliyi olan “Azneft”-in məhsullarını satmaq üçün Azərbaycan neft ticarəti birliyi yaradıldı. Eyni zamanda 1922-1923-cü illərdə bir sıra sahələr uzrə: Azərbalıq, Azərsərab, Azərparça, Azərtütün birlikləri yaradıldı. Həmin müəssisələrin Bakı və digər rayonlarda satış bazarları, mağaza və dükənləri var idi. Bu idarə və təsisatlar yerli ticarət orqanları kimi fəaliyyət göstərirdilər. 1923-1924-cü illərdə artıq respublikada 55 dövlət ticarəti müəssisəsi fəaliyyət göstərirdi [7, s.133].

Azərneftdə Zaqafqaziya, Orta Asiya, Türkiyə və İrənin timsalında Yaxın Şərq ölkələrində neft məhsulları ticarətini təşkil edən ticarət idarəsi yaradıldı. Azərneftə xarici ticarət, neftin və aq neftin xaricdə müxtəlif avadanlığa mübadilə edilməsi məsələlərində müəyyən müstəqillik verilmişdi.

ƏDƏBİYYAT

Azərbaycan dilində:

1. ARDA, f.411, s.5, iş 123, v. 6
2. Azərbaycan tarixi. Yeddi cildə: VI cild (aprel 1920 – iyun 1941). Bakı: Elm, 2008, 568 s.
3. Azərbaycan Kommunist Partiyasının qurultayları, konfransları və MK plenumlarının qətnamə və qərarları. Dörd cildə: I c. (1920-1937). Bakı: Azər nəşr, 1987, 712 s.
4. Bünyadzadə D. On il sosializm yolunda. Bakı: Azər nəşr, 1930, 64 s.
5. Lenin V.İ. Azərbaycan haqqında. Bakı: Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 1970, 396 s.
6. Səlimov Ş.D. Azərbaycan nefti beynəlxalq münasibətlərdə (1920-1922-ci illər). Bakı: Bakı Universiteti, 2005. 160 s.
7. Səmədov K. V.İ.Lenin konsessiyalar haqqında / Azərbaycan Xalq Təsərrufatı İnstitutunun Elmi Əsərləri, Bakı: 1970, №1, s.53-59
8. Səməndərov S. S. XX əsrin 20-ci illərinin əvvəllərində Azərbaycanda daxili və xarici ticarət, gömrük işinin təşkili ilə əlaqədar dəyərləndirmələr / Azərbaycanın vergi xəbərləri jurnalı, №2. Bakı: 2012, s.131-146
9. TİEA, iş 1829, s. 455
10. TİEA, iş 2404, s. 37,43,47.

Rus dilində:

11. Азербайджанский настольный календарь 1924-1925 гг. Баку: Издание особой секции при АзЦИК'е, 1926, 536 с.
12. Вестник Закавказья. Тифлис, 1923, 490 с.
13. Дильбазов А.К. Формирование социалистической промышленности Азербайджана. М.: Высшая школа, 1976, 160 с.
14. Дильбазов А.К. Переход к новой экономической политике в Азербайджане и ее особенности (к 50-летию НЭП-а) / Ученые записки Института народного хозяйства им. Д.Буниатзаде, №2. Баку, 1971, с.59-67.
15. Дильбазов А.К. Проблемы формирования социалистической промышленности Азербайджанской ССР (1920-1928 г.г.), Баку, 1974, s.170
16. Дильбазов А.К. Формирование социалистической промышленности Азербайджана. М.: Высшая школа, 1976, 160 с.
17. Обзор Азербайджанской нефтяной промышленности за пять лет национализации. Баку: Вторая Гостипография Азполиграфтреста ВСНХ, 1925, 182 с.
18. Обзор деятельности правительства за 1925 и 1926 гг. / Отчет V-му Всеазербайджанскому съезду Советов. Баку: Издание Управления делами Совнаркома и ВЭС'а, 1927, 408 с.
19. Отчет к III Всеазербайджанскому съезду Советов 1922-1923 гг. Баку: Издание Совнаркома, 1923, Ч. I., 53 с.; Ч. II. 328 с.
20. Полонский Л. НЭП в Азербайджане // Литературный Азербайджан, 1990, №1, с.3-9
21. Протоколы заседаний третьей сессии пленума Азербайджанского Центрального Исполнительного Комитета Советов Раб., Крест., Красноарм. и Матрос. Депутатов (3-5 марта 1922 г.). Баку: Издание АзЦИК, 1922, 71 с.
22. Создание и укрепление государства диктатуры пролетариата в Азербайджане (тематический сборник научных трудов), Баку: 1988, 80 с.

РЕЗЮМЕ
НЕФТЯНАЯ ПРОМЫШЛЕННОСТЬ АЗЕРБАЙДЖАНА В 1921-1925 ГОДЫ
Магеррамов С.Г.

Ключевые слова: *нефтяная промышленность, буровые работы, новая экономическая политика, совет народного хозяйства Азербайджана, трест, синдикат.*

В 1920-ом году в нефтяной промышленности Азербайджана продолжился упадок производства. В то же время развитие нефтяной промышленности оставалось одной из приоритетных задач. Выход Азнефти на внешние рынки, подписание торговых договоров с рядом иностранных компаний, в том числе с известным «Стандарт Ойл»ом, открытие представительств Азнефти в Нью-Йорке, Париже, Берлине, Стамбуле не смогли не повлиять позитивно на развитие нефтяной промышленности в целом. Эти мероприятия создавали благоприятные условия для развития нефтяной промышленности Азербайджана на данном этапе.

SUMMARY
AZERBAIJAN OIL INDUSTRY IN 1921-1925
Maharramov S.G.

Key words: *oil industry, drilling, new economic policy, Azerbaijan National Economic council, monopoly union, syndicate.*

The decline in the oil industry continued in 1921. The development of the petroleum industry was one of the priorities. Azneft's entry into foreign markets, signing of trade agreements with many major foreign companies, including the famous Standard Oil, and the opening of offices in Paris, Berlin, Istanbul and New York can not be a positive impact on the recovery process. These measures contributed to the rapid development of the Azerbaijan petroleum industry.

Daxilolma tarixi:	İlkin variant	22.12.2017
	Son variant	19.03.2018